

Næringsstoffer og vandmiljø, det er ikke Landbrugspakkens skyld

Af Stiig Markager, Aarhus Universitet

.... at vandmiljøet har fået det værre. I havet startede den negative udvikling allerede i 2012, et par år efter at de danske udledninger af kvælstof begyndte at stige. Siden 2012 er algevæksten i danske farvande steget. Det er væksten af de mikroskopiske alger, som svæver i vandet, og hvis vækst kun er begrænset af den næring der tilføres, der starter problemerne. Når algerne vokser hurtigere, bliver der flere af dem. Siden 2013 er algemængden i havet næsten fordoblet. I Kattegat og Bælthavet var mængden af alger i 2017 tilbage på samme niveau, som da vi startede indsatsen for et bedre havmiljø tilbage i 80'erne.

Når der bliver flere alger, bliver vandet uklart, både pga. af algerne selv, men også fordi algerne bliver til 'mudder'. Algevæksten tilføje hver dag vandet og havbunden organisk stof (mudder, slam – forskellige ord for det samme). På havbunden øger det risikoen for iltsvind. Om der bliver iltsvind afhænger af, hvor meget det blæser. Temperaturen er også vigtig. Alting, inklusive alger, rådner hurtigere når det er varmt. Det sås som udbredt iltsvind i den varme sommer i 2018, hvor havmiljøet havde det dårligt, men blev reddet på strengen af 6 timers storm midt i august.

De sidste 30 år har vi kendt sammenhængene mellem næringsstoffer og vandmiljøets tilstand, og de sammenhænge er kendte og velbeskrevet i alle detaljer. Næringsstoffer er både fosfor og kvælstof. I havet er kvælstof det vigtigste, men fosfor har også en vigtig rolle. I ferskvand er fosfor det vigtigste næringsstof. Tilførslerne af fosfor er faldet med 86 procent siden midt 80'erne, især pga. bedre spildvandsrensning. I dag er landbruget ikke bare den største kilde til kvælstof men også til fosfor. Udledningerne af kvælstof er også faldet. Da de var lavest i 2010, var de faldet med 50 % siden midt 80'erne. Siden 2010 er udledninger af kvælstof steget med ca 700 tons pr. år. Denne stigning er signifikant. Sandsynligheden for at den er tilfældig er 0,06 %, dvs. næsten 100 gange lavere end de 5% man normalt bruger for at afgøre om noget skyldes en tilfældighed. Stigningen betyder, at udledningerne i dag er omkring 60.000 tons pr. år, hvis det regner som normalt. Den faktiske udledning er højere i et år, hvor det regner meget. I 2017 var den således 64.400 tons.

Det danske vandmiljø har det skidt og lever ikke op til de krav vi har aftalt indbydes i EU. I 2012 levede en håndfuld af Danmarks 119 marine vandområder op til kravene. I dag er det antagelig nul.

Vi har undersøgt og diskuteret dette problem de sidste 40 år, og vi har brugt hvad der svarer til flere Storebæltsbroer på at løse det. Generelt er situationen også bedre end i midt 80'erne, men de sidste seks år er det gået den forkerte vej. Som fagperson er det frustrerende at se på naturødelæggelsen, som vores børnebørn skal leve med, tabet af rekreative værdier, indtægter og muligheder, og at man politisk siger et, men gør det modsatte. Viden forpligter, derfor dette indlæg.

Løsningen er at reducere landbrugets tab af næringsstoffer og at genskabe landskabets evne til at fjerne næringsstoffer. Det sidste betyder, at vi skal have vandet tilbage i landskabet – i alle dets former. Vi skal genskabe de søer og vandhuller vi har fjernet de sidste 200 år, genslynge åerne så vandet strømmer langsommere og så skal vi genetablere våde enge og moser. Alle fagpersoner ved, at det er det der skal til. Vi er nødt til at give noget af landet tilbage til naturen. Det gode er, at det er en seksdobbel win-win situation. Vand i landskabet fjerner kvælstof og fosfor, ophober kulstof i jorden så Danmarks CO₂-udslip bliver mindre, tilfører rekreative værdier, øger biodiversiteten og endelig mindsker det oversvømmelser ved skybrud. Hvor meget landbrugsjord der skal omlægges til natur er selvfølgelig til diskussion, men man kan trygt starte med 15 % uden risiko for at gøre for meget

Landbrugspakken fra 2016 tillod landbruget at bruge mere kvælstof, og 2017 er det første hele år, hvor lempelsen har været i kraft. Der er derfor en del opmærksomhed på om udledningerne af kvælstof steg fra 2016 til 2017. Fagligt er det ikke så relevant hvad der sker et enkelt år.

Landbrugspakkens virkninger ses på nuværende tidspunkt som små stigninger i kvælstofkoncentrationen i vandløb. Langt den største effekt af landbrugspakken har vi imidlertid 'til gode'. Den kommer over de næste 5 til 15 år, i form af en ophobning af kvælstof i hele landskabet, med større udvaskning af kvælstof til følge og dermed et dårligere havmiljø.

Når man tilfører kvælstof optages det af planterne, som indbygger det i proteiner. Når planten dør ender kvælstoffet i alle mulige former for organiske stoffer, men især i humusstoffer. På en hektar landbrugsjord ligger der 8-12 tons kvælstof bundet i humus. Denne pulje stiger når man gøder mere. Det samme sker i hele landskabet. Kvælstof ligger ophobet i vådområder, vandløb, søer og især på bunden af fjordene. Når kvælstof tilføres på marken bliver det i landskabet i årtier.

Som skrevet i starten, er de igangværende forringelser i havmiljøet ikke landbrugspakkens skyld. Det kan være farligt for en havbiolog at gisne om årsagerne. Men hvis man spørger landbrugets egne folk peger de på majs som synderen. Majs er en meget krævende afgrøde, og kvælstoftabet til omgivelserne er tårnhøjt. Majs dyrkes mere og mere pga. den højere temperatur og højere udbytte – samtidigt går græsarealerne tilbage. Græs har i modsætning til majs et meget lille tab af kvælstof.

En anden årsag er at Eva Kjer-Hansen i 2008 tillod, at braklagte arealer igen kunne dyrkes. Dermed steg det dyrkede areal 6-7 %. Da det samtidig var de dårligste arealer der var braklagt – man braklægger jo ikke sin bedste mark, var stigningen i kvælstoftab højere. Dermed kan Eva Kjer-Hansens beslutning i 2008 næsten alene forklare de stigende tilførsler og dermed forringelse af havmiljøet. Ganske som forudsagt af Svend Auken i DR i 2009.

Om en måned starter det nye dyrkningsår i landbruget. Vinterafgrøderne er sået og alt er klart til at tilføre en ny gang kvælstof til landskabet. Med uændrede regler er der lagt op til endnu et år, hvor vandmiljøet tilføres mere kvælstof end det kan tåle. Egentlig har vi aftalt med de andre lande i EU, at vi samlet skal nå en god miljøtilstand senest i 2027. For Danmarks vedkommende er det helt udelukket at nå. Men vi er vel som land, og over for hinanden, forpligtet til at løse problemet så hurtigt som muligt. Ikke mindst så vores børnebørn kan nyde glæden ved en ren sø eller fjord at bade i. Derfor, start nu processen med at reducere landbrugsarealet. Det er også nødvendigt for klimaets skyld. Start omlægningen af landbrugsdriften, inklusive afgrødevalg og gødningsnormer, så det holder sig inden for de rammer, naturen kan tåle. Det ved vi kræver en reduktion på ca 1/3 af de nuværende tilførsler, svarende til ca 20.000. Det svarer til en reduktion på 2500 tons pr. år. I øjeblikket stiger tilførslerne med 700 tons kvælstof pr. år! Vi har faktisk ikke tid til at vente endnu en vækstsæson.